

Konijnen in de stad Roermond

R. W. Akkermans, Wilhelminalaan 47, 6042 EL Roermond

“Buurt in de ban van konijnenkolonie”, kopte Dagblad de Limburger op 19 mei 2004 (POLMAN, 2004). Twee dagen later gevolgd door een tweede bericht getiteld: “Diervriendelijkemaatregelenkonijnenplaag”(ANONYMUS, 2004). Kennelijk heerste in de stad Roermond een heuse konijnenplaag waarover buurt, wethouder en krant zich druk maakten. Het was de aanleiding om in en rond de stad Roermond de konijnstand te inventariseren. Eerste impressie: het miegelt in Roermond van de Konijnen (*Oryctolagus cuniculus*).

METHODE VAN INVENTARISEREN

De Konijnen zijn op zicht geïnventariseerd door in de vroege avond en avondschemering stadsparkjes en dergelijke langs te fietsen. Het aantal zichtbare Konijnen is genoteerd op hectometerschaal met behulp van een GPS. Elke ogenschijnlijk geschikte locatie (kort gras in combinatie met bosjes) in en om Roermond is minimaal éénmaal bezocht. Locaties waar geen Konijnen werden aangetroffen zijn meermalen bezocht. Uiteindelijk is ook 's ochtends vroeg een ronde gemaakt langs de open plekken.

In totaal zijn 20 verschillende kilometerhokken in kort tijdbestek, de maanden juni, juli en augustus 2004, op deze wijze onderzocht. Naast het systematische onderzoek zijn de maanden daarna nog losse waarnemingen verzameld. Vaak betreft het verkeersslachtoffers. Om zicht te krijgen op de konijnstand in het buitengebied

van Roermond, is in de winter van 2004-2005, aanvullend onderzoek uitgevoerd door met een schijnwerper vanuit de auto (lichtbakken) velden af te speuren.

IN EN ROND DE STAD

In nagenoeg alle kilometerhokken in en rondom Roermond zijn Konijnen gesignaleerd [figuur 1]. Het maximum aantal waargenomen exemplaren op één plek bedraagt 15 stuks. In veel kilometerhokken komen de dieren in wisselende dichtheden op verschillende plaatsen voor. Hoge dichtheden aan Konijnen worden gevonden langs de Maasplassen (De Weerd, Hatenboer, Oolerveld), aan de noordkant van de stad (Leeuwen, Maasniel) en aan de zuidzijde ('t Veld, Hattem, Mussenberg). Opvallend gemeenschappelijk kenmerk van deze locaties: grote grasvelden met veel omringend struweel.

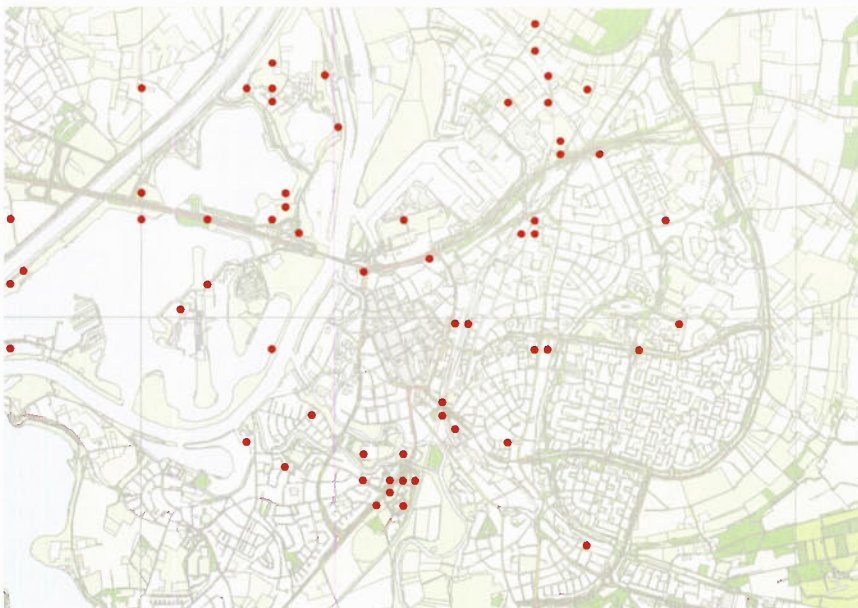
Alleen in de wijken Donderberg en Hoogvonderen zijn in drie kilometerblokken geen Konijnen waargenomen. Hoewel zich ook hier uitgestrekte plantsoenen met gras en struweel bevinden, zoals het tot hemelwaterbuffer vergraven dal van de Maasnielderbeek en de taluds langs de Wirosingel. Ook in de volledig bebouwde en versteende binnenstad zijn geen konijnen gezien.

In de wintermaanden zijn in het agrarisch buitengebied 26 kilometerhokken bezocht, waarvan in slechts vier Konijnen zijn aangetroffen.

In de periode 1970-1993 is het Konijn in vrijwel elk Limburgs kilometerhok waargenomen (HUIZENGA *et al.*, 2005) en behoorde daarmee tot de zeer algemene soorten. Derhalve is het opmerkelijk dat rondom Roermond in het echte agrarische buitengebied anno 2004 relatief weinig Konijnen worden gesignaleerd. Historisch gezien, zijn er momenten geweest dat er grote aantallen Konijnen in het Roermondse buitengebied (Straat, Asenray) voorkwamen. Zo klaagde in 1865 de burgemeester van de gemeente Maasniel bij de Gouverneur dat 'het onmogelijk was het Konijn met schieten en vallen te verdelgen' (PELZERS & THISSEN, 1985). Anderhalve eeuw later heeft het er alle schijn van dat het Konijn in Roermond een bewoner van stad en rand is geworden.

DOOR DE MENS GEMAAKT BIOTOOP

Het stadsbiotoop waar het Konijn zich blijkbaar goed kan handhaven bestaat uit grote

FIGUUR 1

De verspreiding van het Konijn (*Oryctolagus cuniculus*) in Roermond in 2004 op basis van zichtwaarnemingen (bron: NatuurBank Limburg) (© Topografische Dienst, Emmen).

FIGUUR 2

*Het Konijn (*Oryctolagus cuniculus*) voelt zich thuis op de gemaaide weiden tussen fabrieken in Roermond (foto: H. Heijligers).*

grasvelden die regelmatig worden gemaaid, met aan de randen hoog opgaand struweel, vaak in combinatie met hoogteverschillen bestaande uit aarden geluidswallen, rivierkaden of verhoogde wegtaluds. De ondergrond is overwegend zandig. Het is een sterk door de mens beïnvloed biotoop, zowel qua onderhoud als aanleg. Door het regelmatig maaien is er altijd kort gras. De omliggende struwelen zijn onderhoudsarm, wat wil zeggen behoorlijk dichtgegroeid en ontoegankelijk. Bij gevaar kunnen de Konijnen direct in het struweel verdwijnen.

Juist het intensieve onderhoud van de gazons door de mens is belangrijk voor de aanwezigheid van het Konijn [figuur 2]. Het continue kort maaien zorgt ervoor dat er altijd groeiend, voedselrijk gras voorhanden is en dat het grasveld niet verruigt tot taaie, oneetbare grashalmen. In het duin moet het Konijn door zijn continue begrazing er zelf voor zorgen dat er kort, voedselrijk gras aanwezig is (WALLAGE-DREES, 1988). In de stedelijke omgeving wordt het gras door de grasmaaiende mens continu in de juiste conditie gehouden. Jaren met een lage konijndichtheid leiden niet tot hoog opgaande verruigte graslanden, die de rekolonisatie van Konijnen bemoeilijken. Konijnen of geen Konijnen, de grasmaaiër blijft komen.

In de stad zijn het de plantsoenen en speelweiden die aan de eisen van het Konijn voldoen en in het Maasplassengebied de ligweiden voor de dagrecreatie. Het 'grasmaaiëreffekt' is vergelijkbaar met de bevindingen van onderzoek naar het effect van grote grazers op konijnpopulaties. Als de konijnenstand hoog is, zijn de Konijnen net zo vaak aanwezig in de door runderen begraasde vlakken als in de onbegraasde vlakken. Ze zijn in staat de vegetatie voor zichzelf geschikt houden. Wanneer de konijnenstand daalt (bijvoorbeeld door ziekten) krijgen ze een voorkeur voor de door runderen begraasde vlakken. Ze hebben runderen nodig om de vegetatie voor hen geschikt te houden (BAKKER, 2003).

HOGE EN LAGE DICHTHEDEN

De hoogste dichtheden aan Konijnen worden in 2004 aangetroffen in het Maasplassengebied (vooral De Weerd en Hatendoorn). Dit zijn voor recreatie ingerichte gebieden met grote gemaaide ligweiden

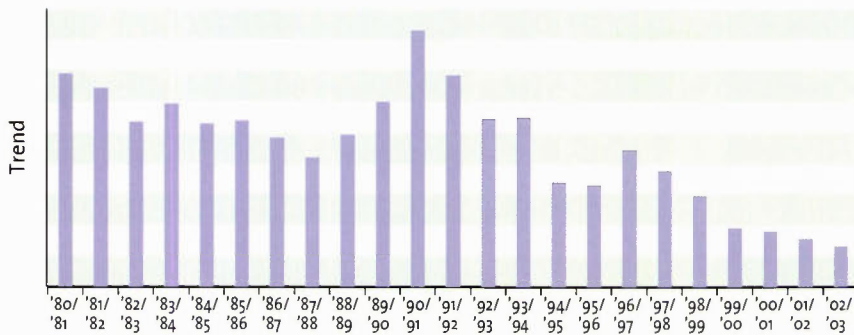
en veel struweel. De menselijke invloed is sterk, maar door het nagenoeg ontbreken van bebouwing overnachten er vrijwel geen mensen. Grote aantallen mensen zijn hier alleen bij mooi weer aanwezig. 's Nachts en in de vroege ochtend zijn de recreatieterreinen vrijwel verlaten. Het is te ver van de bebouwing om er 's avonds de hond uit te laten. Opmerkelijk is dat de dichtheid in dit gebied zo hoog is, terwijl het is gelegen in het winterbed van de Maas en vrijwel jaarlijks door de rivier wordt overstroomd. Alleen de kaden blijven meestal boven water, maar bij het laatste grote hoogwater (in 1995) waren ook deze onder water verdwenen. Aangenomen mag worden dat de huidige populatie zich sindsdien heeft opgebouwd.

Ook in de grote plantsoenen tussen de bebouwing zijn de dieren algemeen, met name daar waar 's avonds en 's nachts niet zoveel mensen komen. Dit verklaart waarom in de dichtbevolkte wijken Donderberg en Hoogvonderen geen Konijnen zijn waargenomen. Gezien het karakter van die wijken (veel bosschages met grasvelden) zal de soort er niet volledig ontbreken. Bewoners melden dan ook dat ze soms Konijnen zien. De lage dichtheid heeft vermoedelijk te maken met het uitlaten van honden. Juist in deze wijken met een hoge bewoningsdichtheid worden vrijwel continue honden uitgelaten, ook in de vroege ochtend en late avond. Als er een (aangelijnde) hond aankomt vluchten de Konijnen direct het struweel in, terwijl ze met een fiets tot op 20-30 m zijn te benaderen.

ALLEEN IN ROERMOND?

Het Konijn als stadsdier is niet uniek voor Roermond. In Venlo worden door de Dierenambulance Noord-Limburg verkeersslachtoffers verzameld, waarbij de vindplaats door hen nauwkeurig is vastgelegd. Deze gegevens leveren een overzicht van het voorkomen van het Konijn in de stad Venlo over de periode 2000 tot en met 2004. Hoewel de data uit Venlo grotendeels gebaseerd zijn op verkeersslachtoffers en niet op zichtwaarnemingen, zoals bij het onderzoek in Roermond, is het beeld vergelijkbaar. Vooral in de buitenwijken met plantsoenen leven Konijnen en ze ontbreken in de versteende binnenstad.

Van de andere Limburgse steden zijn niet zulke complete datasets voorhanden, maar het lijkt erop dat ook in Weert (enorme populatie op het industrieterrein Kampershoeke) en Venray (grote populaties op de terreinen van de Vincent van Gogh Stichting) op grote schaal Konijnen in de stad huizen. Daarentegen is het beeld in de steden uit het zuiden van de provincie (Maastricht, Heerlen, Sittard) mogelijk afwijkend van de situatie in het noorden en midden. Het Konijn lijkt hier minder talrijk voor te komen. Dit onder voorbehoud, want er zijn geen systematisch verzamelde gegevens uit deze steden voorhanden. Onlogisch lijkt dit niet: het Konijn is een soort van zandige gronden. De vaste lössgronden in het zuiden zijn minder geschikt voor het graven van holen dan de grofkorrelige zandgronden in Midden- en Noord-Limburg.

FIGUUR 3

Afnemende tendens van het Konijn (*Oryctolagus cuniculus*) in Limburg (periode 1980 tot en met 2002) op basis van jachtgegevens (ANONYMUS, 2005).

VERHOUDING TOT PROVINCIAAL EN LANDELIJK BEELD

Dit relatief kleine inventarisatieonderzoek bracht in de stad Roermond een omvangrijke konijnenpopulatie aan het licht. Het beeld is verre van compleet en over de invloed van jaarlijkse fluctuaties is weinig te zeggen: 2004 kan een topjaar zijn. Uit de jachtstatistieken (ANONYMUS, 2005) blijkt dat het Konijn in Limburg een sterk dalende tendens vertoont [figuur 3]. Eenzelfde beeld blijkt uit het provinciale monitoring van dagactieve zoogdieren. De stand van het Konijn in 2004 is gehalveerd ten opzichte van de start van de monitoring in 1997 (VAN NOORDEN, 2006).

Met name boven de grote rivieren is het Konijn in Nederland een minder algemene soort geworden en sterk in aantal achteruitgegaan. In de duinen en op de Veluwe is in de periode 1990 tot en met 2003 een daling geconstateerd van meer dan 90% (DREES & VAN MANEN, 2005). Ten zuiden van de grote rivieren is de soort meer algemeen gebleven (BIJLSMA, 2004). Als oorzaak wordt een combinatie van biotoopverandering, ziekte-epidemieën zoals het Viraal Haemorrhagisch Syndroom (VHS) en calamiteiten (strengere winters) genoemd. De ziekte VHS heeft begin jaren negentig Nederland bereikt (DREES, 2004), mogelijk eerder het zuiden dan het noorden (BIJLSMA, 2004). Ook van Limburgse populaties is bekend dat ze aan VHS leiden, maar blijkbaar heeft de soort kans gezien zich hier weer te herstellen, tenminste in de stad. Een andere mogelijkheid is dat de dieren in de stad niet geïnfecteerd raken in tegenstelling tot die in het buitengebied, waardoor de stad fungeert als een soort re-

fugium. Mogelijk dat de conditie van de stadsdieren beter is dan die van de plattelandsdieren door de altijd goede graskwaliteit.

VAN PLATTELAND TOT STAD

De conditie van het stadsbiotoop is afhankelijk van motormaaiers en niet van de graasactiviteit van Konijnen. Na een eventueel decimeren van een populatie, bijvoorbeeld door de uitbraak van een myxomatose-epidemie, zal het stedelijk gebied gemakkelijk te herkoloniseren zijn. Het stedelijk gebied vervuigt niet. In het buitengebied ligt de situatie complexer: grootschalige landbouw, verruiging van de natuurlijke vegetatie, hoge predatiedruk. In hoeverre het Konijn daar nog kan terugkomen is onduidelijk. In Noord-Nederland (Veluwe, Drente en de duinen) is het zeer onwaarschijnlijk dat het Konijn in het buitengebied op grond van de genoemde invloeden terugkeert op het oude dichtheidsniveau (BIJLSMA, 2004). Als dat ook voor Noord- en Midden-Limburg geldt, dan heeft het Konijn zich hier de afgelopen decennia ontwikkeld van plattelands- tot stadsdier.

DANKWOORD

Met dank aan Marijke Drees en Jasja Dekker voor het kritisch doorlezen van het concept manuscript en hun opbouwende aanvullingen.

Summary

RABBITS IN THE TOWN OF ROERMOND

Rabbits are finding a suitable habitat in urban areas in the municipality of Roermond. High densities can be found in city parks and other places with lawns surrounded by dense shrubs, including the recreational areas along the river Meuse. It is only in places where many dogs are being walked that there seem to be fewer rabbits. Whereas in rural areas, vegetations tend to become too tall to be suitable for rabbits, mowing schemes in town keep the grass permanently short and in good condition for the rabbits. After a decline, rabbits can easily recolonise lost grounds. The large numbers in Roermond run counter to national trends, which show rabbit populations in serious

decline. It seems that rabbits can use urban areas as a kind of a refuge in times of decline caused by disease.

Literatuur

- ANONYMUS, 2004. Diervriendelijke maatregelen konijnenplaag. Dagblad de Limburger, 21 mei 2004.
- ANONYMUS, 2005. Faunabeheersplan Midden-Limburg 2005-2009. Stichting Faunabeheer-eenheid Midden-Limburg, Roermond.
- BIJLSMA, R.G., 2004. Long-term population trends of rabbits (*Oryctolagus cuniculus*) on Pleistocene sands in the central and northern Netherlands. *Lutra* 47 (1): 3-20.
- BAKKER, E.S., 2003. Herbivores as mediators of their environment. The impact of large and small species on vegetation dynamics. Proefschrift Universiteit Wageningen, Wageningen.
- DREES, J.M., 2004. De situatie van het Konijn in Nederland sinds het optreden van RHD. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.
- DREES, M. & Y. VAN MANEN, 2005. Hoe gaat het met het Konijn? *SOVON-Nieuws* 18 (1): 12.
- HUIZENGA, C.E., L.S.G.M. VERHEGGEN & R.W. AKKERMANS, 2005. *Werkatlas zoogdieren in Limburg*. Stichting Natuurpopulaties Limburg, Maastricht.
- NOORDEN, B. VAN, 2006. Populatietrends bij dagactieve zoogdieren. *Natuurhistorisch Maandblad* 95 (1): 26-29.
- PELZERS, E. & J. THISSEN, 1985. Over konijnenplagen in Midden- en Zuid-Limburg 1860-1920. *Natuurhistorisch Maandblad* 75 (9): 143-146.
- POLMAN, J., 2004. Buurt in de ban van konijnenkolonie. *Dagblad de Limburger*, 19 mei 2004.
- WALLAGE-DREES, J.M., 1988. Rabbits in the coastal sand dunes; weighted and counted. Proefschrift. Rijksuniversiteit Leiden, Leiden.